

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра українознавства

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Декан філософського

факультету

Іван КАРПЕНКО

ФАКУЛЬТЕТ

2023 р.

Робоча програма навчальної дисципліни

«Історія України»

рівень вищої освіти перший (бакалаврський)

галузь знань 23 Соціальна робота

спеціальність 231 Соціальна робота

освітня програма Соціальна робота

вид дисципліни Обов'язкова

факультет Соціологічний

2023 / 2024 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою філософського факультету

Протокол № 6 від 16 червня 2023 року

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: Чорний Д. М., доктор історичних наук, професор кафедри українознавства

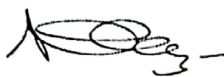
Програму схвалено на засіданні кафедри українознавства

Протокол № 11 від 12 червня 2023 року

В.о. завідувача кафедри українознавства В'ячеслав ПОТОЦЬКИЙ

Програму погоджено з гарантом освітньо-професійної програми «Соціальна робота»

Гарант освітньо-професійної програми

Юлія СОРОКА

Програму погоджено науково-методичною комісією соціологічного факультету

Протокол від “ 26 ” червня 2023 року, протокол № 9

Голова науково-методичної комісії

Юлія СОРОКА

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Історія України» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалавр спеціальності (напряму) 231 Соціальна робота Освітньо-професійна програма «Соціальна робота»

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни Метою викладання навчальної дисципліни є поглиблення знань студентів з історії України, ознайомлення з основними тенденціями розвитку сучасної історичної науки, оволодіння методами роботи з історичними джерелами та науковою літературою.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни – сформувати: інтегральні компетентності, а саме здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми в галузі соціальної сфери, що передбачає застосування положень і методів соціальних, поведінкових та інших наук;

загальні компетентності, потрібні для майбутнього фаху, зокрема ЗК2 здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя; ЗК7 здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово; ЗК10 здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

1.3. Кількість кредитів 3

1.4. Загальна кількість годин 90

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Обов'язкова	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
1-й	1-й
Семестр	
1-й	1-й
Лекції	
28 год.	
Практичні, семінарські заняття	
14 год.	
Лабораторні заняття	
год.	год.
Самостійна робота	
48 год.	
У тому числі індивідуальні завдання	

1.6. Заплановані результати навчання

Знати принципи періодизації історії України та її основні етапи; основні поняття та терміни; особливості соціально-економічних, політичних, культурних процесів розвитку України на різних етапах; діяльність видатних історичних осіб, політичних партій, державних утворень, що існували в Українських землях від давнини до сьогодення; сучасні історичні теорії та методологічні підходи для аналізу суспільства;

уміти аналізувати історичні процеси, події, факти та їх репрезентації в сучасному медіапросторі; брати участь у дискусіях на суспільно-історичні теми; користуватися категорійно-понятійним апаратом історичної науки, історичними джерелами та науковою літературою з історії України; застосовувати знання з історії України у процесі розв'язання професійних завдань; мати навички критичного мислення, викладати у зрозумілий спосіб власні думки, здійснювати їх аргументацію з урахуванням мети спілкування та соціокультурних особливостей його контексту; визначати, формулювати та аргументувати власну громадянську та професійну позицію щодо актуальних суспільних питань; уміти навчатись і працювати самостійно, бути спроможним генерувати нові ідеї.

Вивчення навчальної дисципліни передбачає формування та розвиток у здобувачів вищої освіти програмних результатів навчання відповідно до ОПП, зокрема ПРН1 здійснювати пошук, аналіз і синтез інформації з різних джерел для розв'язування професійних завдань і встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між соціальними подіями і явищами; ПРН21 демонструвати толерантну поведінку, виявляти повагу до культурних, релігійних, етнічних відмінностей, розрізняти вплив стереотипів та упереджень.

1. Тематичний план навчальної дисципліни

2.

Розділ 1. Давня, середньовічна та ранньомодерна історія України.

Тема 1. Вступ до історії України.

Предмет і завдання курсу. Методологічні проблеми вивчення історії України. Джерела та історіографія. Періодизація української історії.

Тема 2. Найдавніші цивілізації і стародавні держави на українських землях.

Поява людського життя та археологічні пам'ятки на території України. Неолітична революція. Трипілля: археологічна культура чи цивілізація. Особливості соціально-економічного, політичного та культурного розвитку античних міст-держав Північного Причорномор'я та скіфів. Етногенез слов'ян. Східнослов'янські племена в I тис. н.е.

Тема 3. Україна в добу раннього та розвинутого середньовіччя.

Утворення ранньосередньовічної держави на українських землях. Норманська та слов'янська теорії походження давньоруської держави. Еволюція суспільно-політичного та економічного устрою українських земель. Поширення християнства. Мовна ситуація, проблема диглосії. Розвиток літератури: «Іпатський літопис», «Ізборник» князя Святослава, «Паломник ігумена Данила». Церковна архітектура Києва та Чернігова. Причини розпаду ранньосередньовічної держави. Князівства Середнього Подніпров'я. Галицько-Волинська держава. Соціально-політичний портрет

київських князів. Монгольська навала. Вплив Золотої Орди на політичне життя українських земель.

Тема 4. *Українські землі в добу пізнього середньовіччя та ранньомодерні часи.*

Входження українських земель до складу Великого князівства Литовського. Українські землі в складі Великого князівства Литовського. Земські привілеї. Особливості політичної системи: Пани-Рада, повітові шляхетські сеймики, Вальний сейм, Магдебурзьке право в Україні. Литовські статuti. Люблінська унія 1569 р. Колонізація українських земель. Фільваркова система. Слободи. Релігійна ситуація в українських землях. Брацький рух. Полемічна література. Поява греко-католицької (уніатської) церкви та її значення для розвитку суспільства. Формування низового та реєстрового козацтва. Еволюція козацького руху в 1590-ті – 1630-ті роки. Соціально-політична характеристика шляхти в Україні. П.Сагайдачний, К.Острозький, І.Вишенський, П.Могила як політичні і культурні діячі. Соціально-економічні наслідки перебування Українських земель у складі Речі Посполитої (1569-1647 рр.).

Тема 5. *Визвольна війна під керівництвом Б.Хмельницького. Становлення української козацької держави.*

Причини та характер Визвольної війни. Утворення і розвиток козацької держави (Гетьманщини). Політика зовнішньополітичних союзів Б.Хмельницького. Переяславська Рада. Березневі статті. І.Виговський. Гадяцький трактат. Руїна: причини та характер громадянської війни. Особливості політичної орієнтації гетьманів Лівобережної та Правобережної України в 1660-1680-ті рр. І.Брюховецький, П.Дорошенко, Ю.Хмельницький.

Тема 6. *Українські землі в кінці XVII – XVIII ст.*

Гетьманування І.Мазепи: історичні міфи і реалії (кінець XVII – початок XVIII ст.). Коломацькі статті. Поступове обмеження автономії Гетьманщини в 1709-1783 рр. Правобережна Україна в складі Речі Посполитої. Гайдамацький рух. Соціально-політична характеристика української козацької старшини. Українська дерев'яна та мурована церковна архітектура. Козацькі літописи. Слобідська Україна як історико-культурний регіон.

Розділ 2. Україна в XIX-XXI ст.: формування модерної нації та держави.

Тема 1. *Українське національно-культурне відродження (кінець XVIII – перша половина XIX ст.).*

Особливості національно-культурного відродження в Наддніпрянській та Західній Україні. Форми та прояви українського відродження. «Історія Русів». Харківський університет та його роль в розвитку української культури. Т.Шевченко: оцінка суспільно-політичного значення творчості поета. Кирило-Мефодіївське братство. М.Костомаров. «Закон Божий. Книга буття українського народу».

Тема 2. *Українські землі в складі Російської та Австро-Угорської імперій.*

«Великі реформи» 1860-1870-х рр. в Російській імперії: особливості проведення і наслідки в українських землях. Становлення та розвиток місцевого самоврядування. Національний рух у Східній Україні в другій половині XIX ст. Громади. М.Драгоманов та його «Листи на Наддніпрянську Україну». Особливості економічного і суспільно-політичного життя в Західній Україні. Москвофільство і народовство. «Просвіти». Виникнення українських політичних партій, їх програмні вимоги та діяльність. «Подвійна лояльність». Концепція «органічного розвитку». Українська культура другої половини XIX – початку XX ст.: стан освіти, література, розвиток театру. Наукова діяльність М.Грушевського. І.Франко, Є.Чикаленко. В.Винниченко, М.Міхновський. Соціальні верстви українського суспільства в умовах наздоганяючої модернізації: селяни, інтелігенція, робітники (соціально-політичний портрет).

Тема 3. *Українська національно-демократична революція (1917-1920 рр.).*

Українська Центральна Рада. Створення УНР. Боротьба за владу в Україні в кінці 1917 – на початку 1918 рр. Конституція УНР (1918 р.). Українська держава. П.Скоропадський, С.Петлюра, Н.Махно: політична діяльність доби революції 1917-1920 рр. Більшовизм в Україні. Створення УСРР. ЗУНР: виникнення, історична доля. Селянський повстанський рух в Україні 1918-1920 рр. Здобутки, наслідки, уроки національно-демократичної революції.

Тема 4. *Україна в 1920-1930-ті рр.*

Особливості непу в Україні. Радянська Україна і створення СРСР. Політика коренізації (українізації). Літературна дискусія 1925-1928 рр. М.Хвильовий про європейську орієнтацію української культури. Політичне, культурне та повсякденне життя в УСРР 1920-х рр. Діячі української політики та культури: Х.Раковський. С.Єфремова. М.Скрипник Радянська модернізація кінця 1920-1930-х рр. Індустріальний розвиток України в умовах форсованої індустріалізації 1930-х рр. Голодомор 1932-1933 рр.: причини та наслідки. Західна Україна, Північна Буковина та Закарпаття в 1920-1939 рр. Національно-визвольний рух. ОУН. Ідеологія «інтегрального націоналізму». УНДО.

Тема 5. *Україна в роки Другої світової війни.*

Українське питання в європейській політиці напередодні та на початку Другої світової війни (1939-1941 рр.). Початок Другої світової війни і доля українських земель. Бойові дії в Україні в 1941-1944 рр. Воєнно-політична ситуація в Україні у 1941-1942 та 1943-1944 рр. Нацистський окупаційний режим. Рух Опору. Радянські партизани та бійці УПА: соціально-політична характеристика керівників та рядових учасників руху Опору.

Тема 6. *УРСР в добу кризи тоталітарної системи (1945-1991 рр.).*

УРСР в повоєнний період: особливості відбудови. Політична ситуація в Західній Україні (1945-1953 рр.). Політичне, соціально-економічне та культурне життя в Україні в 1953-1991 рр. Радянська людина як суспільний феномен в УРСР (1960-ті – 1991 рр.). КПУ в політичній системі УРСР. Перші секретарі ЦК КПУ М.Підгорний, П.Шелест, В.Щербицький. Дисидентський рух 1950-1980-х рр.: типологія, форми та методи боротьби. Книга І.Дзюби «Інтернаціоналізм чи русифікація?» Соціально-політичний портрет українського дисидента 1950-1980-х рр.

Тема 7. *Українська незалежна держава.*

Проголошення незалежності України. Становлення політичної системи: подолання радянського спадку, поширення європейських цінностей. Формування державних структур, органів місцевого самоврядування, громадянського суспільства. Особливості багатопартійності у посттоталітарній Україні. Кризові явища в економіці та спроби реформ. Вибір зовнішньополітичної стратегії. Історія української національної символіки. Стан та проблеми розвитку освіти, науки, мистецтва.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	Усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	П	лаб.	інд.	с. р.		Л	п	лаб.	інд.	с. р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Давня, середньовічна та ранньомодерна історія України												
Разом за розділом 1	35	10	4			21						
Розділ 2. Україна в XIX-XXI ст.: формування модерної нації та держави												
Разом за розділом 2	55	18	10			27						
Усього годин	90	28	14			48						

4. Теми семінарських (практичних, лабораторних) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість Годин
1	Вступ до історії України	1
2	Україна в добу раннього середньовіччя (IX – початок XII ст.).	1
3	Україна в добу пізнього середньовіччя та ранньомодерного часу (XIV – перша половина XVII ст.).	1
4	Визвольна війна українського народу під керівництвом Б.Хмельницького. Козацька держава.	1
5	Українське національне відродження (кінець XVIII – перша половина XIX ст.)	2
6	Українські політичні партії початку XX ст..	2
7	Українська революція 1917-1920 рр.	2
8	Україна в 1920-1930-і рр.	2
9	Україна в добу Другої світової війни та кризи тоталітарної системи.	2
	Разом	14

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість Годин
1	Опрацювання першоджерел, наукової літератури, сучасного відеоконтенту	48
	Разом	48

6. Індивідуальні завдання

Не передбачені

7. Методи навчання

Інформаційно-рецептивний, репродуктивний, проблемного викладу, евристичний, дискусійні. Методи роботи в умовах дистанційного та змішаного навчання: за умов впровадження карантинних та інших обмежень лекції і семінарські заняття проводяться в он-лайн режимі із застосуванням платформи ZOOM. Видами навчальної діяльності є: відеоконференції, відповіді на питання в чаті. За умов змішаного навчання семінарські заняття, написання контрольної та екзаменаційної роботи проводяться аудиторно.

8. Методи контролю

Передбачено використання поточного контролю (виступи на семінарах, усне опитування), проведення контрольної письмової роботи і підсумкового письмового екзамену. Обов'язковою складовою є дотримання академічної доброчесності здобувачами вищої освіти, що передбачає: самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання, атестації (для осіб з

особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей); посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації. Порушенням академічної доброчесності вважається: академічний плагіат (оприлюднення чийось результатів дослідження як власних або тексту без вказання авторства); самоплагіат (опублікування власних раніше опублікованих наукових результатів як нових); фабрикація (вигадування даних чи фактів); фальсифікація (відома зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень); списування; обман; хабарництво; необ'єктивне оцінювання; допомога учням під час оцінювання їх навчальних результатів чи створення перешкод під час оцінювання; вплив на працівника, щоб він здійснив необ'єктивне оцінювання.

9. Схема нарахування балів

Поточний контроль, самостійна робота										Екзамен	Сума	
Розділ 1				Розділ 2				Контрольна робота, передбачена навчальним планом				Разом
Т1	Т3	Т4	Т5	Т1	Т2	Т3	Т4	Т6				
1	3	4	4	3	4	4	3	4	30	60	40	100

T1, T2 ... – теми розділів.

Критерії оцінювання навчальних досягнень

Поточний контроль знань студентів здійснюється під час проведення семінарських занять протягом семестру і має на меті перевірку рівня підготовленості студента до виконання конкретної роботи. Оцінюється рівень знання студентами першоджерел, наукової літератури, вміння логічно та послідовно виступати під час обговорення питань плану семінарського заняття, ставити та відповідати на запитання в ході дискусії. Студент може набрати від 1 до 30 балів за роботу на семінарах протягом семестру.

Контрольна робота – полягає в оцінці засвоєння студентом частини навчального матеріалу. Проводиться у письмовій формі. Оцінювання знань здійснюється: за відповіді на питання першого рівня складності – 1-9 бали, другого – 9 бали, третього – 12 балів, максимально – 30 балів. Студент отримує від 27 до 30 балів, якщо відповіді побудовані логічно, виявляються фундаментальні знання термінів, понять, робляться змістовні висновки, представлені різні підходи до означених проблем та обґрунтоване бачення їх сутності. Від 20 до 26 балів студент отримує, якщо у відповіді представлені визначення основних термінів, понять, розкриваються всі питання, але присутня деяка непослідовність аналізу. Від 15 до 19 балів студент отримує, якщо відповідь побудована не дуже логічно, виявляються недоліки в розкритті відповідних понять, термінів, хоча їх загальне розуміння представлено, вона носить описовий, однобічний характер, демонструє відсутність самостійного бачення сутності проблем. Від 1 до 14 балів студент отримує, якщо відповідь дана не на всі запитання, не містить наукового обґрунтування проблем, відсутня логіка викладення матеріалу. 0 балів виставляється в разі відсутності відповідей на питання контрольної роботи.

Підсумковий контроль знань студентів проводиться з метою оцінки результатів навчання на завершальному етапі вивчення дисципліни у формі письмового екзамену в обсязі навчального матеріалу, визначеного програмою навчальної дисципліни, і в терміни, встановлені навчальним планом. Екзаменаційні білети включають три питання: перше і друге спрямовані на встановлення рівня загальної теоретичної підготовки студента і оцінюються максимально по 12 балів кожне; третє передбачає вміння аналізувати документи, літературу, медіаконтент, максимальна оцінка – 16 балів.

Рівень знань на екзамені оцінюється:

37-40 балів, якщо студент дав правильну та повну відповідь на всі три поставлених питання, міцно засвоїв теоретичний матеріал, глибоко і всебічно знає зміст навчальної дисципліни, демонструє вміння пов'язувати події минулого із сучасним розвитком, логіку та аргументованість викладення (наведення прикладів, аналогій, знання головних дат з історії України), вільно використовує набуті теоретичні знання при аналізі практичного матеріалу, висловлює своє ставлення до тих чи інших проблем;

32-36 балів ставиться студенту, якщо він відповів на всі три запитання, добре засвоїв теоретичний матеріал, володіє основними аспектами з першоджерел та рекомендованої літератури, аргументовано викладає матеріал, висловлює свої міркування з приводу тих чи інших проблем, але припускається певних неточностей і похибок у логіці викладу теоретичного змісту або при аналізі практичного;

27-31 ставиться студенту у випадку, якщо він відповів на всі три запитання, в основному опанував теоретичні знання з навчальної дисципліни, орієнтується в першоджерелах та рекомендованій літературі, але відповідь є недостатньо аргументованою, виявляє неточності, невміння оцінювати факти та явища;

21-26 балів ставиться, якщо всі три питання розкриті неповно та/або логіка відповідей вимагає істотного виправлення;

1-20 балів студент отримує, якщо у відповіді не розкриті по сутності всі три питання, продемонстровано недостатнє знання фактичного матеріалу, наукових визначень, відсутні посилання на першоджерела та рекомендовану наукову літературу;

0 балів студент отримує в разі відсутності відповідей на питання екзаменаційного білету.

Здобувач освіти не допускається до сесії, якщо він не набрав впродовж семестру 10 балів.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка	
	для чотирирівневої шкали оцінювання	
90 – 100	відмінно	
70-89	добре	
50-69	Задовільно	
1-49	Незадовільно	

10. Рекомендована література

Основна література

1. Бойко О.Д. Історія України: підручник / О.Д.Бойко. 5-те вид., доп. Київ : Академвидав, 2014. 717 с.
2. Політична історія України: навч. посіб. / В.А.Греченко, В.І.Танцюра, В.В.Калініченко та ін. 2-е вид., допов. К.: Академвидав, 2008. 552 с.
3. Яковенко Н.М. Нарис історії України з найдавніших часів до кінця XVIII століття. К.: Генеза, 1997. 312 с. // http://history.franko.lviv.ua/yak_content.htm
4. Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної української нації XIX-XX століття. К.: Генеза, 1996. 360 с. // <https://uamoderna.com/biblioteka/hrytsak-naryse-istorii-ukrainy>
5. Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної нації XIX-XX століття. К.: Yakaboo Publishing, 2019. 656 с.

Допоміжна література

1. Андерсон Б. Уявлені спільноти : Міркування щодо походження й поширення націоналізму. 2-ге вид., перероб. К. : Критика, 2001. 272 с.
2. Архів Розстріляного Відродження. Лесь Курбас і театр «Березіль» : Архівні документи (1927-1988). Т. 2. К.: Смолоскип, 2016. 504 с.
3. Багалій Д.І. Вибрані праці: у 6 т. Т.5: Історія колонізації Слобідської України. Ч.1. Харків : Видавництво Народної української академії (НУА), 2007. 575 с.
4. Бівор Е. Друга світова війна. К.: КМ-БУКС, 2022. 824 с.
5. Боляновський А. Українські військові формування в збройних силах Німеччини (1939-1945) / Львівській національний університет ім. Івана Франка; Канадський інститут українських студій Альбертського університету. Львів, 2003. 686 с.
6. Брайчевський М. Утвердження християнства на Русі / М.Ю.Брайчевський. К.: Наукова думка, 1988. 261 с.
7. Верстюк В. Махновщина. Селянський повстанський рух на Україні (1918-1921) / В.Ф. Верстюк. Київ : Наукова думка, 1991. 368 с.
8. Від Путивля до Карпат. Карпатський рейд Сумського партизанського з'єднання під командуванням С.А.Ковпака (червень – вересень 1943 р.): очима учасників, мовою документів. К.: Парламентське вид-во, 2005. 304 с.
9. Волковинський В. М. Християн Раковський: Політичний портрет / В.М. Волковинський. К. : Політвидав України, 1990. 266 с.
10. Голод 1932-1933 років в Україні: причини та наслідки. К.: Наукова думка, 2003. 888 с.
11. Горобець В.М. «Це вікопомне склеювання знову в одне...». Зовнішньополітичні стимули та соціополітичні аванси для впровадження Гадяцької унії 1658 р. // Український історичний журнал. 2009. №4. С. 48-66.
12. Голодомор 1932-1933 років в Україні: документи і матеріали / Упоряд. Р.Я.Піріг; НАН України. Ін-т історії України. К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. 1128 с.
13. Грицак Я. Подолати минуле. Глобальна історія України. К.: Портал, 2022. 432 с.
14. Грушевський М.С. Історія України-Руси: В 11 т., 12 кн. К.: Наукова думка, 1991-2000.
15. Дзюба І. Інтернаціоналізм чи русифікація? / І.М.Дзюба. К.: ВД «Києво-Могилянська академія», 2005. 330 с.
16. Дзюба І. Тарас Шевченко. Життя і творчість. 2-ге вид., доопрац. К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. 718 с.
17. Довженко О.П. Щоденникові записи, 1939-1956. Х.: Фоліо, 2013. 879 с.

18. Дорошенко Д. Мої спомини про недавнє минуле (1914-1920 роки). К.: Темпора, 2007. 632 с.
19. Драгоманов М. П. Вибране. «...мій задум зложити очерк історії цивілізації на Україні» / М. П. Драгоманов. К. : Либідь, 1991. 684 с.
20. Європа та її болісні минувшини / Авт.-упоряд. Ж. Мінк і Л.Неймайер у співпраці з П. Боннарром. Пер. з фр. Є Марічева. К. : Ніка-Центр, 2009. 272 с.
21. Єфремов С. Щоденники, 1923-1929. К. : ЗАТ «Газета «РАДА», 1997. 848 с.
22. Історія української культури. К.: Наукова думка, 2001-2011. Т.1-5.
23. Касьянов Г. Незгодні: українська інтелігенція в русі опору 1960-1980-х років. К.: Либідь, 1995. 224 с.
24. Касьянов Г. Розрита могила: Голод 1932-1933 років у політиці, пам'яті та історії (1980-ті – 2000-ті). Х.: Фоліо, 2020. 298 с.
25. Касьянов Г.В. Система владних відносин у сучасній Україні: групи інтересу, клани та олігархія // Український історичний журнал. 2009. №1. С. 160-180.
26. Кентій А.В., Лозицький В.С. Партизанський рух 1941-1944 рр. в Україні // Український історичний журнал. 2005. №3. С. 3-16.
27. Кирило-Мефодіївське товариство: У 3 т. / Упоряд. О.О.Франко, М.І.Бутич, І.І.Глизь. Київ : Наукова думка, 1990.
28. Кінан Е. Російські історичні міфи. К.: Критика, 2001. 284 с. або <http://litopys.org.ua/popovych/narys30.htm>
29. Кульчицький С. Комунізм в Україні: перше десятиріччя (1991-1928). К.: Основи, 1996. 396 с.
30. Лисяк-Рудницький І. Історичні есе. К.: Основи, 1994. Т.1-2.
31. Литвин С. Суд історії: Симон Петлюра і петлюріана / С. Литвин. К. : Видавництво імені Олени Теліги, 2001. 639 с.
32. Літопис руський : [переклад за Іпатським списком] : / Вступ.ст., приміт. і пер. Л. Є. Махновець. К. : Дніпро, 1989. 590 с.
33. Мірчук П. Нарис історії Організації Українських Націоналістів. Т.1. 1920-1939. Мюнхен, Лондон, Нью-Йорк: Українське Державне видавництво, 1968. 642 с.
34. Моця О.П. Київська Русь і країни Європи: характерні риси східнослов'янської державності, рівні міжнародних відносин та напрями контактів // Український історичний журнал. 2007. №1. С. 4-19.
35. Національні відносини в Україні у ХХ ст.: Зб. док. і мат. К.: Наукова думка, 1994. 560 с.
36. Нові підходи до історіописання / за ред.. П. Берка. 2-ге вид., випр. К. : Ніка-Центр, 2010. 368 с.
37. Переяславська Рада 1654 року: Історіографія та дослідження. К. : Смолоскип, 2003. 891 с.
38. Політична історія України ХХ ст. К.: Генеза, 2002-2003. Т. 1-6.
39. «Початок Русі: Південь і Північ» (матеріали круглого столу) // Український історичний журнал. 2008. №3. С. 4-30.
40. Сарбей В. Національне відродження України. К. : Альтернативи, 1999. 336 с.
41. Сергійчук В. Тавруючи визвольний прапор. Діяльність агентури та спецбоїв НКВС-НКВД під виглядом ОУН-УПА. 2-ге вид., доп. К.: ПП Сергійчук М. І. , 2006. 184 с.
42. Скоропадський П. Спогади. Кінець 1917 – грудень 1918. К., Філадельфія, 1995. 495 с.
43. Слюсаренко А.Г., Томенко М.В. Історія української конституції. К.: Т-во «Знання» України, 1993. 192 с.
44. Смолій В.А., Степанков В.С. Українська національна революція ХVІІ ст. (1648-1676 рр.). К.: ВД «Києво-Могилянська академія», 2009. 447 с.

45. Субтельний О. Україна. Історія. К., 1991. 510 с. // https://chtyvo.org.ua/authors/Subtelny_Orest/Ukraina_istoria/
46. Таїрова-Яковлева Т. Іван Мазепа і Російська імперія. Історія «зради». К.: ТОВ «Видавництво «Кліо», 2013. 403 с.
47. Толочко П. Київська Русь. К.: Абрис, 1996. 360 с.
48. Файзулін Я. Історія. UA: постаті, факти, версії. К.: Комора, 2021. 560 с.
49. Чикаленко Є., Єфремов С. Листування. 1903-1928 роки. К.: Темпора, 2010. 384 с.
50. Подвійні стандарти. Радіо НВ. 5.07.2021 <https://www.youtube.com/watch?v=KKIRgP5In18>
51. Чухліб Т.В. Мазепинська Україна між Російською та Шведською коронами: дилема вибору протекції // Український історичний журнал. 2009. №2. С. 16-39.
52. Шаповал Ю.І. Петро Шелест у контексті політичної історії України ХХ століття // Український історичний журнал. 2008. №3. С. 134-149.
53. Яковенко Н. Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII століття. Волинь і Центральна Україна. 2-е вид., переглянуте і виправлене. К., 2008.

11. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. Ізборник. Історія України IX- XVIII ст. Першоджерела та інтерпретації // режим доступу: lytopys.org.ua
2. Інститут історії України НАН України // режим доступу: <http://www.history.org.ua>
3. http://www-philosophy.univer.kharkov.ua/ua/kafedra/metod_ua/horoshev_seminars.html
4. <https://zik.ua/tv/project/istorychna-pravda?pg=5>
5. <https://www.youtube.com/channel/UC1Q2MLy0DEswY-1ZheTcYig>
6. Історія без міфів: <https://www.youtube.com/channel/UCXx3yVx9paWJ-BLZVqQ8CRQ>
7. <https://www.istpravda.com.ua>
8. ЛІКБЕЗ: історичний фронт // <https://likbez.org.ua/ua/>